

szerektől, csupán az alapfogalmak tárgyalásában és az ott megállapított kategóriáknak a lelki életre való alkalmazásában ad újításokat a szerző. A munka célja különben a lelki élet jelenségeiről összefüggő képet adni és ezáltal megszerezni az élettel való kapcsolatot. Ezt szolgálják a laboratóriumi munkák is. Világosan, érthetően megírt munka, áttekinthetőségét könnyüvé teszi pontos tartalomjegyzéke is. A könyv bibliográfiája pedig kitűnő tájékoztatást nyújt a pszichológia területén.

I. E.

KORNIS GYULA: *Apponyi világ-nézete*. Bp., 1935. Franklin Társulat.

A kiváló magyar államférfi világszemléletének rendkívül alapos elemzése, „aki az emberi élet és kultúra legmagasabb csúcsait elérte, ahová ember egyáltalán eljuthatott”. Különösen kiemeli Apponyi világnézetének szintetikus jellegét, amelyben összhanggá lesz a kor minden belső ellenmondása: a humanizmus és a hazaszeretet, a konzervativizmus és szabadelvűség stb. Az élet gyakorlati kérdéseit, a politikai problémákat is mindig egyetemes távlatokban és emelkedett filozófiai és vallási szemzőgből tekinti s az a nézete, hogy az emberi élet súlyos kérdéseit az Istentől való elszakadás ténye alapvetően magyarázza. Az idealizmus derűje vonja be fényével egész gondolkodását, amely szerint „a világegésznek végső értelme az istenség és az isteni világterv, amelyben tere van az emberek szabad tevékenységének”. A keresztény erkölestan színezi Apponyi szociális felfogását, társadalomszemléletét is. Egész élete az ideálok magaslatán és az ideálok szolgálatában folyik s ez magyarázza meg, hogy álláspontja az átlagember számára sokszor érthetetlen s nem mérhető a hétköznapi mértékeivel.

S. I.

2. Irodalomtudomány.

ELŐD GÉZA: *Zilahy Károly, a hatvanas évek irodalmi ellenzékének vezére*. Pécs, 1935. 188. l.

Irodalomtörténetírásunk az utóbbi évek folyamán mind nagyobb figyelemmel fordul az ellenzéki irodalmi mozgalmak évszázados története felé, amelynek eredményei éppen korunkban érlelődtek meg. Zilahy Károly, az önkényuralom költője, aki verseivel, novelláival, útirajzaival, Petőfiről készített életrajzával, kritikáival és tanulmányaival vette ki részét a kor mozgalmából, Előd Géza érdekes tanulmánya szerint a zsurnaliszta író típusa, „az első magyar literátor, akinek számára az újságírás már hivatás”. Vajda János nemzedékéhez tartozott, Arany és Petőfi követőivel filozófikus hajlama, mélyebb műveltsége és Széchenyi eszméin csüngő politikai felfogása által kerül szembe. A mi szempontunkból különösen figyelemreméltó, hogy a transzilvánizmus gondolatának egyik első képviselője volt, aki állandó figyelemmel kísérte a román szellemi élet mozgalmait s a nemzetiségek fokozottabb szellemi gondozása mellett emelt szót.

S. I.

BARTHA DÉNES: *A VIII. század magyar dallamai*. M. Tud. Akadémia kiadása, 1935. 303 l.

Mint a szerző az alcímben mondja: a magyar kolégiumok diák-melodióriumaiból az énekelt verseket és mindegyik hangjegyzését mutatja be gondos összeválogatásban. Különösen az ismeretlenebb anyagot, 215 éneket dolgozza fel, a legkülönbözőbb kéziratok, vagy nyomtatott változatokra utalással. Közel 70 oldal fejtegetés és szótagszám, sorvégződés, valamint ambitus (hangterjedelem) szerinti táblázatos összeállítás közé esik ez a nagyszerű filológiai mű, amely a dallamszerkezet, szövegváltozatok bonyolult világában biztos kézzel irányít. Az Ethno-

graphia (Népélet) c. folyóirat 50 kötetének, a dallam nélküli szövegkiadásoknak és nagyszámú kottaközlésnek fáradságos, évekre terjedő átnézése alapján veti egybe a hires pataki, debreceni kollégiumok 5–5 kéziratosa énekes könyvének, valamint az akadémiai és múzeumi könyvtár kéziratának anyagát. Érdekes kiegészítője e mű a tisztán népi invencióra, ősrégi emlékekre utaló folklóre-munkáknak, amelyeket Vikár kezdeményezése óta Bartók, Kodály, Lajtha, Szabolcsi és mások végeznek, világhírt szerezve a magyar népéneknek. Barta Dénes az 1770-től kezdve 30 éven át összeírt, diákok-énekelte, de népi gyökerű dalok tudományos boncolásával a népdal stílus kialakulásának legkevesebbé ismert időszakát világítja meg. Az 1800-as év már nagy forduló, ekkor beszűremkednek a német-olasz későbarokk dallamok s egy csapásra megszűnnek a régi magyaros emlékek is a diák-énekes könyvekben. G. P.

FERENCZI SÁNDOR: *Az énlaki rovásírásos felirat*. Cluj, 1936. 82. l.

A szerző saját kiadásában megjelent könyvének tartalma nem mindenben fedi a címét. Egyfelől kevesebbet, másfelől azonban többet ad annál, amit ígér. Kevesebbet ad, mert az énlaki rovásírásos felirat ismeretét feltételezi, s így arra részletesen nem tér ki, az eddigi megfejtéseket is csupán vázlatosan sorolja fel, úgyhogy a laikus olvasó ebből a könyvből nem kap világos képet a kérdéses rovásírásos feliratról és magyarázatáról. Másfelől azonban sokkal többet nyújt, mint amennyit várunk, amennyiben a felirat mindmáig vitás olvasásának megoldásán kívül meghatározza az író személyét, részletes adatokkal ismerteti annak életkörülményeit, s ami mindezeknél fontosabb, a székely rovásírásról való ismereteinket tovább vivő tudományos megállapításai vannak. Ennek magyarázata az, hogy eredetileg nem könyvnek, hanem tudományos folyó-

iratba szánt hozzászólásnak készült. Kellő tudományos felkészültséggel és alaposággal állapítja meg a felirat utolsó négy betűjének eddig vitás olvasását. Ez csak három betűre sikerül feltétlen bizonyossággal. A négy betű közül az első háromféleképpen is olvasható, illetve mindhárom kimagyarázható belőle. Miután megállapította, hogy a Georgius Musnai után csak Dakó, Jakó vagy Pakó olvasható, más oldalról nyúl a szöveghez és e szóról állapítja meg, hogy az csupán az író közelebbi meghatározása lehet. Ezért a Muzsna község lakóit veszi vizsgálat alá és miután ott sok Dakó nevet talál, arra a következtetésre jut, hogy bizonyára az e családból származott szerző a korabeli szokásnak megfelelően falujáról vette fel a Musnai nevet, amely mellé a rovásírásos feliratban felveszi eredeti családnevét is a pontosabb megjelölés végett, s így a felirat szövege: Deut. VI. *Egy az Isten, Georgius Musnai Dakó*. Majd a helybeli unit. kollégium régi fasciculus nevű könyvének vizsgálata során megállapítja, hogy Musnai György 1639 június 4-től 1641 októberéig a nevezett iskolába járt, ami minden képen talál az 1668-ban munkálkodó énlaki mesterrel. A közölt idézetekből az is megállapítható, hogy nevezett már, mint nagyobb diák került a kollégiumba, tehát nem akkor és ott kezdette tanulását, valamint az is, hogy pár év múlva bizonyos ocsmányi zsvakat tartalmazó írás miatt bebörtönözték, majd pár nap múlva eltávolították az iskolából. A szerző ezt a következtetést nem vonja le, hanem a közölt latin kifejezést „szabadon boعاتással” fordítja, pedig kétségtelen, hogy a „religabitur” vagy „religatur” nem a börtönből való szabadon engedést jelenti, hanem eltávolítását, elűzést, elboעותást, amint a relegatio általában száműzést jelent. Nem is volna értelme a kifejezésnek, ha csupán annyit akarna mondani, hogy az iskolai börtönből pár nap múlva szabadon engedték,

hiszen az természetes, hogy oda csak a kisebb büntetések kitöltésére, vagy vizsgálat idejére zárták be a tanulókat. A börtönbüntetés végét azért írja oda a fasciculus írója, mert az kicsapással, eltávolítással végződött. Így lesz Musnai György félbemaradt ember, aki tanuló pályáját nem fejezi be, nem kerül egyházi hivatalra, hanem legfeljebb deák lesz, ami a név mellett esetleg kántor-tanítói hivatalt is jelenthet.

Szerző kitér arra a rendelkezésre bocsátott kis tanulmányunkra is, melyben az ő kutatásainak ismerete előtt, családi iratok és kutatások alapján, Musnai Györgyöt az ugyancsak Székelymuzsnáról származó *Kis* család egyik Györgyével azonosítottuk, illetve ezen lehetőségre mutatunk rá. Ezt a lehetőséget az általa felhozott cáfolatok sem zárják ki. Ugyanis az általunk említett Musnai Kis György, a Péter unokája, János fia, nem azonosítható azzal a Györgyvel, kinek 1644-ben 4 fia van Muzsnán, mert ennek apja 1619-ben nővendék ifjú, kinek, testvérbátyja akkor házasulni való ifjú legénynek van jelölve, s így 25 év múlva nem lehet négy unokája! Éppen a felsorolt adatok bizonyítják, hogy sok *Kis* nevű ember volt Muzsnán, de a családi adatok szerint a Petki János dersi udvarházához kényszerűségből gondviselőnek szegődött Kis Péter halála után ennek fiai erővel jobbagyságra kényszerítettettek, s így lehet, hogy nem is költöztek vissza Muzsnára, hanem az osztozkodás során a Bethlen és Rhédei családok között osztattak fel, míg eredeti szabadságukat, eskettetés útján igazolva, vissza nem szerezték. Sőt úgy látszik az iratokból, hogy ez nem is sikerült, mert a későbbi fiúk azért lettek papokká, hogy így mentesüljenek a kényszerű jobbagyszolgálat alól. Erre azonban nem tartjuk szükségesnek részletesebben kitérni, mert a lehetőség fenntartása mellett is épen a rovársós szöveg olvasása miatt elfogadjuk azt a feltevést, hogy az il-

lető Musnai György a Dakó családból származott, s a felirat ezt örökíti meg. A Kis családból említett György így is igazolja azt, hogy a neveket milyen könnyen változtatták a tanuló ifjak. Azt ugyanis kétségtelenül megállapítottuk, hogy a ma igen kiterjedt Musnai papi család terebélyes fája arra a Kis Péterre megy vissza, akit 1600 után, pár évvel aztán „*hogy a főemberek házait felégették vala*”, muzsnai birtokáról 12 ökrének erőszakos behajtása és visszatartása útján kényszerített Petki János arra, hogy az ő dersi jószágának gondviselője legyen. A Kis nevet sokáig meg is találjuk a család Musnai neve mellett, míg az teljesen feledésbe nem ment. Így lehetett a Dakó névvel is, melyet az énlaki mester még felemlít, amikor a maga nevét, személyét akarja pontosan megjelölni, megörökíteni a feliraton.

A tanulmány az énlaki felirat megoldásán kívül igen értékes megállapításokat tesz a rovásírás használatára, sőt annak eredetére vonatkozólag is. Megtudjuk belőle, hogy az a türk írásnak különböző helyi és idői hatások alatt kialakult folytatása, amelyet bizonyára ezer éven át használtak a magyarság kebelében. Valószínűleg 576—659 között, a türk törzseknek a magyarságba való beolvadásával jutott hozzánk, s később a besenyő, glagolit, majd a latin betűsor hatása alatt fejlődött tovább. Nem mesterséges titkos írás, amit talán elmés tudósok, teológusok találtak volna ki, hanem szerves folytatása és továbbélése a türk írásnak, mely nyelvünk hangtörvényeivel a legszorosabban együtt fejlődött. Ez az írás még a Musnai György idejében, tehát a XVII. század közepén a székelyek között gyakorlottabb volt, mert az énlaki felirat betűi nem a Telegdi-féle *Rudimenta* jegyeivel azonosak, hanem különálló forrásra vihetők vissza, tehát bizonyára otthon sajátította el azokat Musnai György és nem az iskolában megismert Telegdi-féle *Rudimenta* másolatból.

A tanulmány részletes ismertetésétől eltekintve, még csupán a 67. sz. jegyzetben említett, a Bethlen Kollégiumban talált *Rudimenta* másolatról akarok pár szót szólni. A múlt évben találtam egy teljes Telegdi-féle *Rudimenta* másolatot, melyet 1715 ápr. 14-én Borberekai István Bethlen-kollégiumi s odaváló illetőségű diák másolt, aki a kollégiumban pár évvel azelőtt subscribált, tehát a másolást itt végezte. Ez a magyar ember által másolt munka már ezért is felér az egy évvel korábbi hamburgi másolattal, mely harmad-negyed kézből származik. Ezért erről a leletről azonnal jelentést tettem a Magyar Nemz. Múzeumnak, amint Jakubovich Emil említi is ezt a Magyar Nyelv 1935 januári számában közölt tanulmányának függelékében. Azután nemsokára egy másik teljes példányt is találtam a Bethlen-Kollégium könyvtárában, amely a Bod Péter sajátkezűleg másolt példánya, tehát vagy itt a kollégiumban, vagy más vidéken készült. Erről a leletről is jelentést tettem, majd a Jakubovich váratlan halála után magam ismertettem röviden, hogy felhívjam rá a tudományos világ figyelmét. Nagy elismerés illeti meg Ferenczi Sándort, hogy saját költésén ki tudta és ki merte adni ezt a kis könyvecskét, melynek eredményeiért a magyar tudományos világ köszönetét érdemli ki.

Dr. Musnai László.

MIKLÓS RAFAEL: *Krisztus követése magyar fordításai*. Szombathely, 1935. 61. l.

A világirodalom csaknem minden nyelvére lefordították már Kempis „Krisztus követése” c. munkáját. A történeti magyar lélek mélyen vallásos szövevényében éppúgy fellelhetők hatásának száalai, mint abban a nagy európai közösségben, melyei szellemi életünk a történelem folyamán mindig összefüggően szoros kapcsolatot tartott. A fordítások tehát egyik igazoló oka annak a fogé-

konyságnak, mely az egyetemes eszmeáramlatokba kapcsolódó szellemi életünknek egyik legszembevetőbb vonása. Miklós Rafael munkája az első, mely történelmi időrendben részletesen kimutatja a „Krisztus követése” magyar fordításainak adattárát. Először ismerteti Kempis könyvének a világirodalomban való megjelenését, aztán a magyar irodalomban fellelhető nyomait: a középkori magyar kódexeinkben (ferences kódex, Lobkowitz kódex, Lázár kódex, debreceni, Nádor kódex, stb.), majd a XVII. és XX. századi fordításokat. A könyv végén a magyar fordítások könnyebb áttekintése végett közli a ma ismeretes összes magyar Kempis fordítások bibliográfiáját.

I. E.

RÓNAY GYÖRGY: *Romantikus lélek*. (Erkölc, szerelem, házasság.) Vigilia, III. k. 129–147. l.

Érdekes fejezet a magyar szerelemfelfogás történetéből. Rónay György szerint a XVIII.—XIX. század fordulója táján három világnézet ütközik magyar földön: a barokk, a felvilágosodás és a romantika. Azok a szerelmi történetek, amelyek a kor epikus és drámai alkotásaiban élnek tárnak, éles fényt vetnek e hármas szellemi áramlat szerelmi erkölcstanának eltérésére. A barokk az egyéni érzelmeket a tekintély elve alapján családpolitikai szempontoknak rendel alá; a felvilágosodás és rokokó merő élvezetmód gyanánt értékeli a nemiséget. A romantika szerint viszont a szerelem nem két test időleges kapcsolatát jelenti, hanem a lelkek örök rokonságának felismerésén alapul. Irodalmunk e hármas szerelemfelfogás összeütközéseit ábrázolja e korban. Még a Bánk bán is a rokokó és romantika nemi erkölcstanának ellenmondásaiból elemez ki egy örök emberi problémát és alkot művészi remeket.

S. I.